

Каріне С. Тимошенко
**ФУНКЦІОНАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД
ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА**

У статті представлено функціонально-орієнтований підхід до обґрунтування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єктів підприємницької діяльності в умовах агресивного економічного середовища. Наведено стислу характеристику системи стратегем забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, що ґрунтуються на типах комбінацій результатів якісного оцінювання її рівня. Сформовано змінну ієрархію завдань фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва, що підлягає трансформації при переході від однієї стратегем до іншої.

Ключові слова: фінансова безпека; фінансовий механізм; агресивне економічне середовище.
Рис. 2. Табл. 1. Літ. 11.

Каріне С. Тимошенко
**ФУНКЦИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПОДХОД
К ОБЕСПЕЧЕНИЮ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
СУБЪЕКТА ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА**

В статье представлен функционально-ориентированный подход к обоснованию финансового механизма финансовой безопасности субъектов предпринимательской деятельности в условиях агрессивной экономической среды. Приведена сжатая характеристика системы стратегем обеспечения финансовой безопасности субъектов предпринимательства, которая основывается на типах комбинаций результатов качественной оценки ее уровня. Сформирована переменная иерархия заданий финансового механизма финансовой безопасности субъекта предпринимательства, которая подлежит трансформации при переходе от одной стратегем к другой.

Ключевые слова: финансовая безопасность; финансовый механизм; агрессивная экономическая среда.

Karine S. Tymoshchenko¹
**FUNCTIONALLY ORIENTED APPROACH TO FINANCIAL
SECURITY OF A BUSINESS ENTITY**

The article presents the functionally oriented approach to grounding the financial security mechanism of a business entity in aggressive economic environment. A brief description of the system stratagems ensuring the financial security of business entities, based on the combinations of results of the qualitative estimation of its level has been provided. The variable hierarchy of tasks within the financial security mechanism of a business entity is formed, which is subject to transformation due to the transition from one stratagem to another.

Keywords: financial security; financial mechanism; aggressive economic environment.

Постановка проблеми. Особливості сучасної соціально-економічної ситуації, експоненціальне збільшення ризиків та загроз діяльності суб'єктів підприємницької діяльності суттєво знижують рівень їх стійкості, можливості із забезпечення подальшого розвитку, створюючи системні передумови для припинення функціонування взагалі. Негативний вплив спричиняють також зменшення активності економічних агентів, деструктивні зовнішні фактори, що призводить до зростання агресивності економічного середовища.

¹ Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Ukraine.

Реформування інституційного забезпечення економічної діяльності поки що не має змоги подолати зазначені негативні впливи.

Забезпечення ефективності функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в таких умовах можливо досягти за рахунок зміщення акцентів у його функціональному навантаженні – зі стабілізаційної та адаптаційної функцій на захисну. Важливого значення при цьому набуває позиціонування суб'єкта підприємницької діяльності за рівнем фінансової безпеки, що й обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі досить широко висвітлено різні аспекти функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єктів підприємництва – від теоретико-методологічних аспектів розуміння механізму до практичних рекомендацій щодо його застосування за різними групами суб'єктів/видами економічної діяльності. Незважаючи на таку широту існуючих досліджень, спостерігається певна фрагментарність наукового обґрунтування функціонування фінансового механізму фінансової безпеки.

Так, вважають, що основна спрямованість функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва обумовлюється його цілепокладанням. Важливість цілепокладання обумовлена тим, що глобальна мета діяльності підприємства є фундаментом формування резервів для маневрування при пасивній та активній адаптації до внутрішніх та зовнішніх загроз, визначає напрями та способи використання ресурсів, скеровує визначення планових показників [4, 22]. П.І. Зорінець [6, 150] головною метою економічної безпеки підприємства вважає забезпечення його стійкого і максимально ефективного функціонування, формування високого потенціалу розвитку і зростання в майбутньому. До цієї думки приєднується й А.Е. Линенко [10, 77]. Головною метою фінансової безпеки суб'єкта підприємництва є забезпечення достатньої фінансової спроможності сталого поточного та стратегічного розвитку суб'єкта підприємництва, зростання його вартості, збільшення прибутків і доходів [3, 14]. Головною метою функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта господарювання називають забезпечення його стабільного та максимально ефективного функціонування тепер і достатній потенціал розвитку на майбутнє [2, 135]. В інших працях головна мета системи фінансової безпеки вбачається у безперервному й сталому підтриманні такого стану фінансової діяльності, який характеризується збалансованістю і якістю всіх фінансових інструментів, технологій і фінансових послуг, які використовуються підприємством, стійкістю до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також розвиток цієї системи. Таким чином, сама мета функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва формулюється із суттєвими відмінностями.

Функціональне навантаження механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва розглядалось у працях О.Ю. Амосова (зміна функцій фінансової безпеки у сучасних економічних умовах) [1, 76], І.В. Демченко (аналіз функцій фінансової безпеки) [5, 56], О.А. Івашко (координація вико-

нання функцій) [7, 69], Ю.Г. Кіма (визначення місця базових функцій фінансового управління в системі фінансової безпеки суб'єктів підприємництва) [9, 75] тощо. У цих та інших працях виокремлюються специфічні функції механізму, наприклад, стабілізаційна, адаптаційна та захисна. Проте методи, підходи, інструменти забезпечення фінансової безпеки не структуровано саме за функціями механізму, що відкриває перспективи для подальших розвідок.

Різноманітними є базові завдання механізму фінансової безпеки підприємства. За працями Ю.М. Воробйова [3, 14], О.А. Кириченка [8, 103], О.А. Єпіфанова [11, 119–144] вирізняють від 6 до 18 основних завдань. Сукупність завдань фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва є достатньо широкою і відповідає швидше завданням фінансового механізму суб'єкта підприємництва загалом.

Метою дослідження є удосконалення науково-методичного обґрунтування реалізації захисної функції фінансового механізму суб'єкта підприємництва в умовах агресивного економічного середовища. Об'єктом дослідження є теоретичні аспекти і науково-методологічне забезпечення функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. У дослідженні використано методи абстрагування, аналізу, конструювання та синтезу на основі системного підходу.

Основні результати дослідження. Можливостей адаптації фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва може бути недостатньо з огляду на підвищення рівня агресивності економічного середовища. Під агресивністю економічного середовища розуміємо існування системних небезпек та загроз, що можуть поставити під питання саме існування суб'єкта. В умовах агресивного економічного середовища незначне зменшення рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва призводить до значного підвищення його вразливості. Особливого значення набуває реалізація захисної функції фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Реалізація цієї функції буде особливо ефективною за використання системного підходу.

Сам зміст системного підходу передбачає цілісність функціонування фінансового механізму з узгодженим виконанням окремих його завдань, з дотриманням їх ієрархії. Однак, зважаючи на змінність умов економічного середовища та специфіку функціонування самого суб'єкта підприємництва, реалізація системного підходу в конкретно-економічних умовах може суттєво відрізнятись. Таке розуміння особливостей функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва відповідає індетерміністському розумінню економічних законів та закономірностей.

Системний підхід також може бути реалізовано в межах фреймово-онтологічної моделі фінансової безпеки, основною ідеєю якої є структурований опис об'єктів і ситуацій проблемного середовища та їх властивостей. Така структуризація є певним аналогом стратегемності вирішення проблемної ситуації.

Стратегема відповідає типу поведінки в умовах агресивного середовища, формування стратегем реалізує захисну функцію фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Сутність стратегем подібна до алгоритму, вона визначає послідовність дій. Стратегема представляє собою стандартизовану сукупність заходів, реалізованих у певній послідовності, яка

обирається в залежності від позиції суб'єкта в конкретних умовах, його ресурсів. Вибір стратегіями споріднений з теорією стратегічного позиціонування.

Виходячи з можливих комбінацій результатів якісної оцінки рівня фінансової безпеки за сукупністю індикаторів, ієрархії завдань фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємницької діяльності (рис. 1) було розроблено 6 груп стратегем забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в агресивному економічному середовищі.

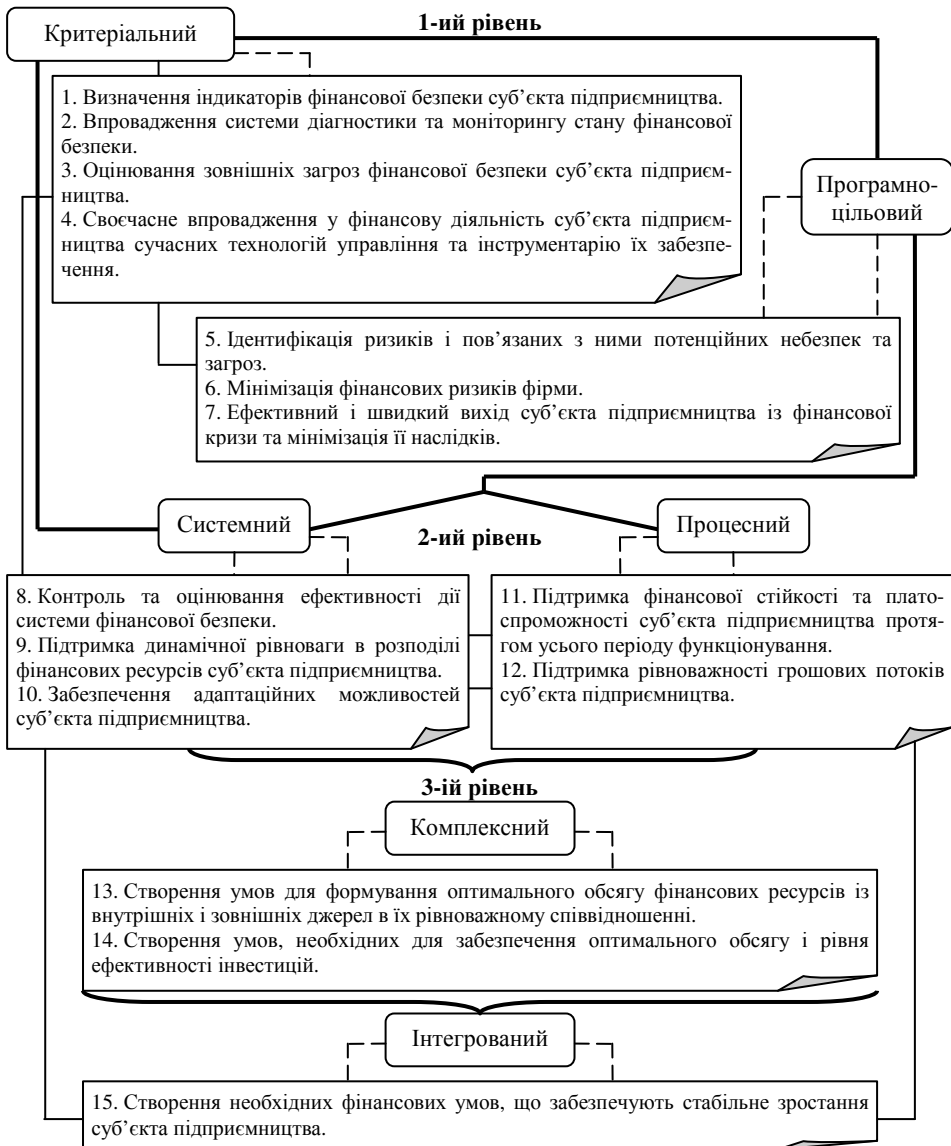

Рис. 1. Ієрархія завдань фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємницької діяльності, авторська розробка

У кожній групі стратегаем також представлено по 6 позицій. Вибір окремої стратегаеми та перехід від однієї стратегаеми до іншої залежить від обсягу вільних фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва та попередньої динаміки індикаторів фінансової безпеки. Однак базова сукупність завдань в межах кожної групи стратегаем є змінною в залежності від динаміки значень індикаторів (табл. 1).

Таблиця 1. Умови та напрями реалізації стратегаем підтримання фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в умовах агресивного економічного середовища, авторська розробка

Позиція стратегаеми всередині групи	Умови застосування стратегаеми	Напрями зміни вихідної сукупності завдань
1	індикатори рівня фінансової безпеки не мають чітких тенденцій динаміки	вихідна сукупність завдань відповідає базовому підходу. Завдання реалізуються послідовно
2	до 30% індикаторів мають виразну тенденцію до погіршення	вихідна сукупність завдань змінюється на сукупність, що передуює базовому підходу на один крок. Завдання реалізуються послідовно
3	більше половини індикаторів погіршуються, частина має тенденцію до покращення, загалом результати якісного оцінювання рівня фінансової безпеки стають більш однорідними	вихідна сукупність завдань змінюється на сукупність, що протистоїть базовому підходу за ієрархією, враховуючи як прямі, так і зворотні зв'язки. Завдання реалізуються паралельно.
4	більше половини індикаторів погіршуються, частина має тенденцію до покращення, загалом результати якісної оцінки рівня фінансової безпеки стають менш однорідними	вихідна сукупність завдань змінюється на сукупність, що протистоїть базовому підходу за ієрархією, враховуючи як прямі, так і зворотні зв'язки. Завдання реалізуються послідовно
5	до 30% індикаторів мають виразну тенденцію до покращення	вихідна сукупність завдань змінюється на сукупність, що є наступним за базовим підходом. Завдання реалізуються послідовно
6	всі індикатори рівня фінансової безпеки мають однорідну виразну тенденцію до покращення чи до погіршення	організована сукупність завдань фінансового механізму втрачає ознаки ієрархії, завдання реалізуються послідовно за мережею ситуативних зв'язків між ними.

Так, група стратегаем А застосовується в ситуації, коли всі індикатори рівня фінансової безпеки свідчать про її високий рівень. Вихідною групою завдань для всієї групи стратегаем у забезпеченні фінансової безпеки є завдання, що реалізуються в межах критеріального підходу в організованій сукупності завдань. Оскільки всі характеристики паспорту фінансової безпеки свідчать про її високий рівень, виокремлення додаткових завдань з її забезпечення не є доцільним.

Група стратегем Б використовується в тому випадку, коли частина індикаторів рівня фінансової безпеки відповідає середнім значенням, а частина — високому рівню безпеки. Зміст стратегем полягає у циклічному повторенні реалізації завдань критеріального підходу та одного з підходів наступних рівнів (програмно-цільового, процесного та системного), які виступають як базові.

Стратегеми групи В доцільні для використання в тому випадку, коли індикатори рівня фінансової безпеки відповідають як її високому рівню, так і середньому чи низькому. Така ситуація не означає, що суб'єкт підприємництва має середній рівень безпеки, але відповідає існуванню вразливих місць в умовах агресивного економічного середовища. Активне виконання захисної функції зміщує акценти із контролю за внутрішнім середовищем на контроль зовнішніх ризиків та небезпек. Сукупність стратегем групи В є близькою до сукупності стратегем групи Б, проте циклічному повторенню підлягає реалізація завдань програмно-цільового підходу та критеріального, системного чи процесного.

Стратегеми групи Г використовують у тому випадку всі параметри паспорту фінансової безпеки, що коливаються в межах середніх значень і відповідають нормальному стану фінансової безпеки. В умовах агресивного економічного середовища необхідний посилений рівень фінансової безпеки, щоб можна було забезпечити захист від високо ймовірних ризиків та небезпек. Базовою групою завдань для стратегем групи Г є завдання, що реалізуються в межах процесного або системного підходів.

Умови застосування стратегем групи Д відповідають ситуації, коли приблизно рівні частки індикаторів рівня фінансової безпеки є середніми чи низькими за значенням. Суб'єкт підприємницької діяльності, що має подібні параметри паспорту фінансової безпеки, є надзвичайно вразливим до небезпек та загроз агресивного економічного середовища, що обумовлює необхідність проведення активного захисту з усіх наведених вище стратегем. Альтернативою може бути тільки досягнення критичних параметрів рівня фінансової безпеки, що визначає загрозу самому існуванню суб'єкта. Базовим підходом для групи стратегем Д є циклічне повторення комплексного та процесного чи системного підходів, в залежності від умов та специфіки застосування стратегем.

Вихідною сукупністю завдань для стратегем групи Е є сукупність, що відповідає комплексному підходу: створення умов для формування оптимального обсягу фінансових ресурсів із внутрішніх і зовнішніх джерел в їх рівноважному співвідношенні; створення умов, необхідних для забезпечення оптимального обсягу і рівня ефективності інвестицій. Однак умови застосування стратегем групи Е є найбільш небезпечними, індикатори рівня фінансової безпеки набувають низьких значень, що в умовах агресивного економічного середовища означає, що суб'єкт підприємницької діяльності може здійснювати радикальні заходи із забезпечення власної фінансової безпеки. Наслідком застосування стратегем групи Е завжди буде втрата частки ресурсів суб'єкта при збереженні його ідентичності.

Як приклад формування стратегеми можна навести стратегему А3. За характеристикою умов її застосування реалізація цієї стратегеми потребує більшого обсягу вільних фінансових ресурсів і застосовується тоді, коли з 10 індикаторів фінансової безпеки від 4 до 6 мають низхідну динаміку, що озна-

чає можливість якісних змін у рівні фінансової безпеки в найближчий період часу. Група завдань, які обираються для реалізації, відповідає процесному чи системному підходам як таким, що лежать якнайдалі від критеріального, якщо врахувати не тільки прямі, а й зворотні зв'язки за ієрархією завдань фінансового механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва.

Як видно з рис. 2, змінюється як послідовність реалізації завдань фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва (що означає зміну послідовності застосування інструментів механізму), так і ієрархія (що означає гетерархичність самого механізму, його функціонування як складно-організованої системи).

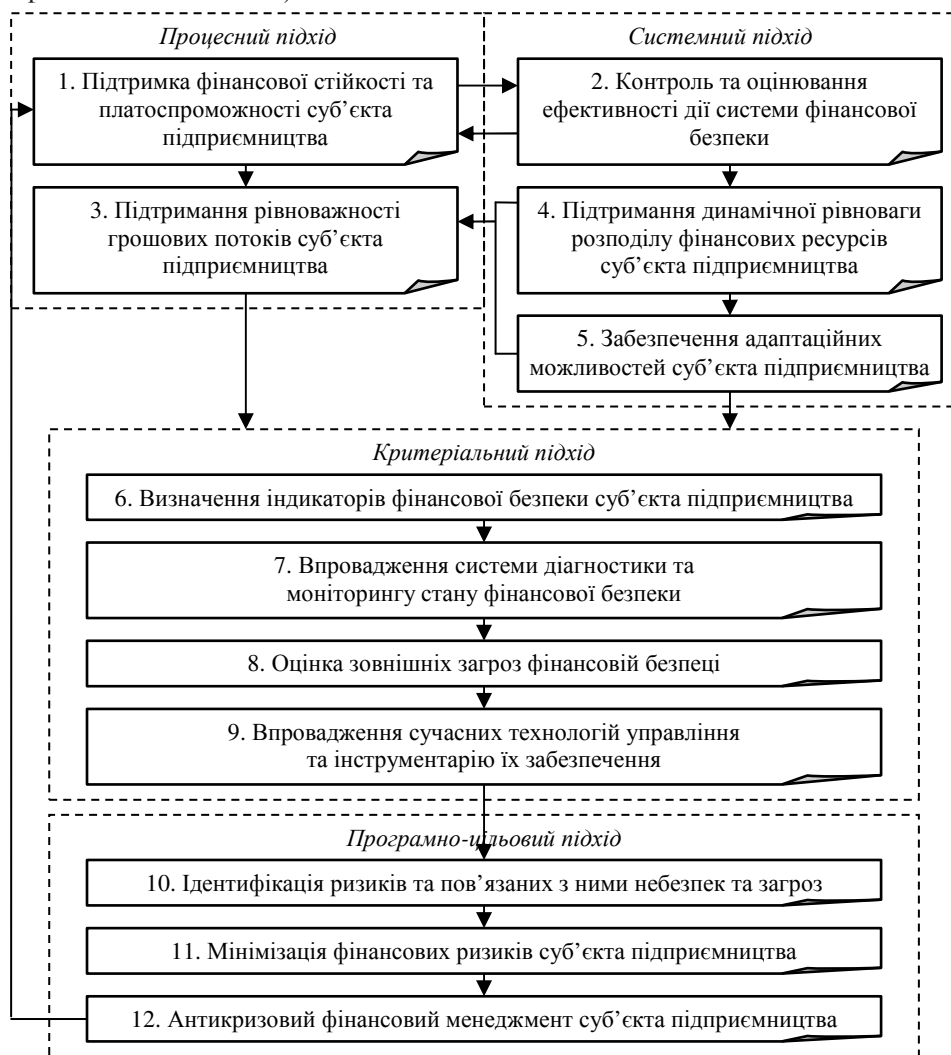

Рис. 2. Послідовність реалізації завдань фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємницької діяльності в межах стратегії АЗ, авторська розробка

Формування стратегем реалізації завдань фінансового механізму фінансової безпеки суб'єктів підприємництва дає змогу визначити їх специфічну послідовність відповідно до дійсного рівня фінансової безпеки з урахуванням тенденцій їх зміни та одночасно забезпечити певну жорсткість та гнучкість управління суб'єктом підприємницької діяльності в умовах агресивного економічного середовища. Оскільки запропонований підхід не фіксує перелік індикаторів рівня фінансової безпеки, інтервали їх якісних оцінок, він може бути легко адаптований до умов конкретного економічного середовища та для конкретного суб'єкта підприємницької діяльності.

Висновки. Реалізація захисної функції фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва може бути побудована на системі стратегем, що являють собою стандартизовану сукупність заходів, реалізованих у певній послідовності, яка обирається в залежності від позиції фінансової безпеки суб'єкта в конкретних умовах. Розроблена система стратегем базується на значеннях індикаторів рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Представлено основні комбінації стратегем забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємницької діяльності та визначено співвідношення стратегем всередині кожної групи. Загалом, розроблена система стратегем дає змогу обґрунтувати специфіку функціонування фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта підприємництва в умовах агресивного економічного середовища.

1. *Амосов О.Ю.* Фінансова безпека підприємства в сучасних умовах: теоретичний аспект // Проблеми економіки.— 2011.— №4.— С. 76–80.
2. *Васильців Т.Г., Ярошко О.Р.* Фінансова безпека підприємства: місце в системі економічної безпеки та пріоритети посилення на посткризовому етапі розвитку економіки // Науковий вісник НЛТУ.— 2011.— №21.— С. 132–136.
3. *Воробйов Ю.М., Блажевич О.Г.* Фінансова безпека організацій рекреаційної сфери // Науковий вісник: Фінанси. Банки. Інвестиції.— 2010.— №2.— С. 12–19.
4. *Гринько Т.В.* Формирование механизма инновационного развития предприятия // Інвестиції: Практика та досвід.— 2011.— №7.— С. 18–22.
5. *Демченко І.В.* Фінансова безпека аграрних суб'єктів господарювання // Науковий вісник: Фінанси. Банки. Інвестиції.— 2012.— №4.— С. 54–60.
6. *Зорінець П.І.* Економічна стійкість та фінансова безпека підприємства в умовах нестабільності ринку // Формування ринкових відносин в Україні.— 2011.— №9.— С. 148–152.
7. *Івашко О.А.* Концептуальні основи фінансового механізму // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки.— Серія: Економічні науки.— 2010.— №4.— С. 65–71.
8. *Кириченко О.А., Білоусова І.А.* Управління транзакційними витратами суб'єктів господарської діяльності // Фінанси України.— 2010.— №8.— С. 97–104.
9. *Кім Ю.Г.* Проблеми управління фінансовою безпекою підприємства // Вчені записки: Збірник наук. праць.— 2008.— №18, Т. 4.— С. 73–80.
10. *Линенко А.Е.* Методика управління економічної безпекою підприємства // Інформатика та комп'ютерні технології — 2007: Матеріали III науково-технічної конференції молодих учених та студентів. — Донецьк, ДонНТУ, 2007. — С. 77–78.
11. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: Монографія / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський, Т.М. Болгар, О.М. Ващенко; За заг. ред. А.О. Єпіфанова. — Суми: УАБС НБУ, 2009. — 295 с.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2015.